

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1943-44

DRAMA

2 FRIDERIK SCHILLER
KOVARSTVO IN LJUBEZEN

Lit 2'—

GLEDALIŠKI LIST

DRŽAVNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1943/44 DRAMA Štev. 2

FRIDERIK SCHILLER:

KOVARSTVO IN LJUBEZEN

PREMIERA 16. OKTOBRA 1943

K Schillerjevi tragediji „Kovarstvo in ljubezen“

Krčmar v Oggersheimu ni bil že takoj od vsega početka pravič vesel obeh tujcev, nekega dr. Wolfa in nekega dr. Schmidta, ki sta se že pred par tedni nastanila v njegovi krčmi. Neki gledališki človek iz bližnjega Mannheima z ženo ju je pričakoval in je takoj začel poročati o očividno važnih tajnostih. — Gosta sta se zadovoljila s sobo, v kateri je bila le ena postelja, in zahtev nista imela nobenih, saj sta bila že itak močno popisana na črni tabli! Krčmarica in njena hčerka pa sta našli več dopadenja na obeh in pomečkani lističi papirja, ki sta jih našli pri pospravljanju sobe, so vzbujali tako zelo njuno radovednost, da sta zaupali svojo skrivnost učenemu kramarju. — Krepka pisava z močnimi potezami, je govorila z visoko zvenečimi besedami zdaj o političnih stvareh, nato pa spet v krepkem izražanju o neki ljubezenski zgodbi. Često so bile dolge strani kot z jezo prečrtane in spet nove vrste kot v naglici invencije napisane. Debelo podčrtana imena, ki so zvenela včasih italijansko in spet druga, ki so bila nemška, kot Luiza, Ferdinand, Miller, so stala začetkom vrstic. Torej gledališke igre! Jasno je bilo tudi to, da je posebno ob luninih nočeh, ko je svetila luna v sobo tujcev, eden njih igral na majhen klavir, ki ga je bil prinesel s seboj, drugi pa, plavalas dolgin, je stopal z dolgimi ko-

raki po sobi. Čednostni kramar je pokazal liste svojemu prijatelju iz Mannheima, ki je bil trgovec in ljubitelj knjig. K temu je zahajal eden tujcev in trgovčeva hčerka mu je znala kmalu izvabiti skrivnost, katero je pod prisego večne molčečnosti zaupala svojim prijateljem iz Oggersheima.

»Ta dva se imenujeta čisto drugače, eden se piše Streicher, drugi pa, le pomislite, kako znamenitega gosta imate — je Schiller! Tisti Schiller, ki je spisal 'Razbojnike'! Ampak izdati ne smemo ničesar, kajti oba sta pobegnila iz Stuttgarta in vojvodovi vojaki jih zasledujejo!«

No, tako hudo ni bilo. Vojvoda na zasledovanje niti mislil ni, narobe, v primeru vrnitve je hotel pobeglemu pesniku in polkovemu zdravniku sporočiti svojo naklonjenost, vendar pesnik tej milini ni prav zaupal in bil je tudi vse preveč zaposlen s svojimi načrti in pesniškimi snovanji.

Ko je bilo nekaj tednov nato, 13. aprila 1784 »Kovarstvo in ljubezen« v mannheimskem gledališču prvič uprizorjeno — z Ifflandom v vlogi Wurma — tedaj so gotovo tudi ti tihi prijatelji med publiko hrupno ploskali, dokler se ni dvignil Schiller iz zatišja lože in se poklonil. Dve leti pred tem je prisostvoval v Mannheimu krstni predstavi svojih »Razbojnikov« in ni zaprosil za dopust. Zato je bil kaznovan s štirinajstdnevnim hišnim priporom. Iz njegovega pridušenega gneva pa se je rodil tedaj načrt za novo delo, za »Kovarstvo in ljubezen«.

Kaj vse je prestajal petindvajsetletni Schiller, koliko nemira, bede in ljubezni, ko je poleg predstave »Fieska« končal tudi to meščansko dramo, to nam je povedal njegov dobri drug, muzikus Andrej Streicher, ki je živel od 1794 pa do smrti 1833 na Dunaju. — Ko se je izmaknil pesnik ozkosti svojega poklica kot vojaški zdravnik, je živel Schiller v večni napetosti kipečih idej in je domneval, da ga spremlja od Stuttgarta do Meinigena in spet nazaj do Manheima maščevalna nemilost vojvode. Često omaga od utrujenosti ali ga pa muči hladna mrzlica, vendar s čudovito silo duha ukroti vse napade notranjih in zunanjih šibkosti in se preda spet nalogi svojega genija: hotenju svoje dobe, podati podobo po človeški pravičnosti.

A. Breclj - Levarjeva

Pri vsem tem se Schiller točno zaveda vseh opasnosti, ki so zapopadene v njegovih pesniških tvorbah. Točno piše v nekem pismu intendantu dvornega gledališča v Mannheimu, gospodu von Dalbergu, da si je dovolil v »Kovarstvu in ljubezni« morda le preveč svobodno satiro in zasramovanje blagorodnih falotov in norcev. Ko je v Frankfurtu prisostvoval uprizoritvi, so izpustili sceno s slugo v drugem dejanju, ker je za sosedni Hessen le preveč spominjala na dejstva *

Tudi tisk je smatral za pametnejše čim hladneje poročati o uprizoritvi, ali pa sploh molčati, kot pa priznati velik uspeh. Celo gledališki umetnik take veličine kot je bil Schröder, je pisal iz Dunaja Dalbergu: »Škoda za darovitost moža, da je nastopil pot, ki je propast nemškega gledališča. Sovražim Schillerja, ker odvarja znova pot, katero je veter že izpihal.« V Stuttgartu so »Kovarstvo in ljubezen« sicer uprizorili, vendar je bil intendant zaradi tega od vojvode grajan in druga uprizoritev je bila prepovedana. Schillerjevo duševno razpoloženje je moralo biti pri vsem tem, ko je pisal in snoval igro, izredno težko in grenko. Iz tihega Bauerbacha, kjer je bil obdan od tihega gostoljubja gospe von Wolzogen, ki mu je bila materinsko naklonjena, in kjer je v varnem zatišju lahko gledal na prestane napore, piše prijatelju Streicherju: »Če potrebuješ ljudi, moraš postati falot ali pa jim pokazati, da brez tebe ne morejo živeti. Eno ali drugo, sicer propadeš.« Leto kasneje piše: »Ljubi prijatelj, ne zaupajte nikomur več. Človeško prijateljstvo je stvar, katere se ne izplača iskati. Gorje tistemu, ki ga okoliščine prisilijo, da gradi na tujo pomoč!« Krik, ki izvira iz najglobljih duševnih brig, so besede, ki jih piše gospej Wolzogen: »Verjeli ne boste, kako nujno je, da najden blagorodne ljudi. Ti me morejo zopet pomiriti s človeštvom, s katerim sem se skoraj sprl. Velika nesreča je, spoštovana, da zaidejo dobrosrčni ljudje tako lahko v nasprotni konec, v sovraštvo, če je par nevrednih značajev njihovo sodbo ogoljufalo in potrla. Tako se je zgodilo meni. Pol sveta sem

Deželni grof Hessen-Kasselski je prodal Angliji 16.922 mož v Severno Ameriko in od teh je padlo 6.500 mož. Anglija je plačala knezu 100 do 150 tolarjev za moža.

Rado Nakrst

objel z najbolj vročimi občutki in spoznal naposled, da držim kes ledu v rokah.«

Njegov prijatelj Streicher je bil priča, pod kakšnimi mukami so nastali »Razbojniki«, »Fiesto« ter »Kovarstvo in ljubezen«. Zato ni imel moči, da bi vztrajal do konca pri uprizoritvah teh komadov. Spomin ga je zgrabil s takšno bolestjo, da je že po par scenah zapustil gledališče.

S stališča razumsko hladne estetike govorimo o slogu umetnine in ocenimo njeno umetniško vrednost. Morda bomo grajali milostno in poudarjali mladostno delo, ter rekli, da je slog v »Kovarstvu in ljubezni« neenoten. Pri tem pa pozabljamo, da daje pečat tvorbi velikega umetnika vselej njegovo doživetje in da je njegovo delo iztrgano vročemu srcu. Lahko je trditi, da je govorica Ferdinandova in deloma tudi Luizina nenaravna, delno patetična in odmaknjena od resničnosti ter da je v nerazmerni razdalji od govorice starega Millerja. Vendar so besede, ki jih brusi stari Miller mojstrovina ustvarjanja in gradnje človeškega značaja. I.e poglejmo, kako benti muzikus sekretarja Wurma: »To, kar jaz, stara brada, lahko razberem na vas, ne more biti ravno slaščica za mlado, sladkosnedno dekle. Do pičice natanko vam lahko povem, ali ste kaj prida za orkester — ženka duša je še za kapelnika pretenko ubrana. In odkrito povedano, gospod sosed — jaz sem že tak trebeljak, ki kar naravnost pove, kar misli — za moj nasvet bi se mi nazadnje tudi bore malo zahvalili. Svoji hčeri ne svetujem nikogar, vas pa ji moram naravnost odsvetovati, gospod tajnik. Dovolite, da izgovorim. Ljubimcu, ki kliče očeta na pomoč, ne zamerite, še piškavega oreha ne zaupam. Če sam nima korajže, je stara baba in za takega ni Luize na svetu. Tule — očetu za hrbtom, se mora dominiti z dekletom. Tako jo mora premamiti, da bi rajši rodnega očeta in rodno mater poslala v peklenski ogenj, kot pa se odrekla svojemu izvoljencu. To je zame fant od fare! Temu pravim jaz ljubezen! Kdor pa ne more doseči tega pri dekletu, naj rajši kar lepo odjezdi na svojem gosjem peresu!«

Te besede ne vplivajo na poslušalca samo s svojo zdravo moralo, temveč vzbude tudi občudovanje nad čudovito portretno tvornostjo pesnika. Taka dizeja je pa zrasla samo zgolj iz ljudske govorice

in sleherni stavek je privezan s tisoč žilami na polnokrvna tla resničnosti. Kot povzete iz brezmejnih zračnih sfer čujemo potem besede in prisege Ferdinandove in skoraj ~~sino~~ pri čitanju mnenja, da so aforistične. Kakor hitro jih pa sprejme igralčeva umetnost, se pojavi tudi v njih pesnikova kri in jih izpremeni v reke vročega občutja. Tako spoznamo, da ima ta navidežno drugi slog svoj izvor v duhovni domovini poetovi, v tej nadzemski sferi, iz katere izvira vsa gigantska upornost tvornosti, ki zmaga veličastno preko vsch težav pozemskega življenja. In iz tega iztočnika, iz tega strastnega srca pesnitve, prejme neka druga umetnost možnosti, da dokaže silo duhovne arhitektonike: to je umetnost režije. Ker je delo privezano z ono visoko življenjsko silo, ki je duhovna in istočasno realna in ima zategadelj svojo večno vrednost, zato ima mojster režije slejkoprej možnost, da zgradi vsa srečanja in konflikte dela tako, da nas pretresejo, kajti vseobče čustvovanje je večno.

(Po članku dr. Ludviga Prachauerja).

»Kovarstvo in ljubezen«

Prva predstava »Kovarstva in ljubezni« v današnji obliki (deloma v drugi zasedbi) je bila 5. oktobra 1940. Igra je bila že takrat od občinstva in ocenjevalcev prav toplo sprejeta.

»Iskrena čustva in pogumno povedana načela žive v umetninah literature nesmrtno... Leta 1877., spočetka leta, je šla ta fantastična pesnitev prvič preko odra na Kongresnem trgu in je naše rojake, ki so jo pravilno razumeli, zadivila in navdušila... Saj ne gre za mladostna pretiravanja v nji, za patetično razgovornost Sturm in Drang periode, za mnoge neverjetnosti, nemožnosti in neutajljive naivnosti: gre za večno veljavne ideje, za lepoto čistega prepričanja, za krasoto originalnih značajev, za silno dramatičnost borbe, za vzornost igrske tehnike in bistrine teh dialogov. ... Ali vzlic vsem kritičnim pomislekom in ugovorom je in bo ostala tragedija nemškega Romea in nemške Julije ena najlepših in najmočnejših odrskih umetnin. Globoko se je dojmila tudi današnje pu-

blike in je žela predstava zopet popoln umetniški uspeh po svoji idejni, tako rekoč tendenčni, kakor tudi svoji uprizorni kvaliteti.«

(Fr. G., »Slov. Narod.«)

*

»Čeprav je Friderika Schillerja, prvega klasika na slovenskem odru, v novejši dobi precej izpodrinil večji dramatski genij, Shakespeare, je vendar prav, če od časa do časa uprizore katero izmed njegovih del. Posebno danes, ko nas je naturalizem s svojo snovnostjo do dna razočaral, ko nam je gledališče »kot moralična ustanova« iznova ideal ter nam je etična lepota prav tako draga kakor estetična — dasi seveda nočemo te žrtvovati oni — utegnejo biti tudi Schillerjeva dela zopet aktualna ter pritegniti k gledališču zlasti širše občinstvo. S tega vidika je tudi »Kovarstvo in ljubezen«, ki je prišlo po 14 letih v novem prevodu (Fr. Albrecht) in v novi režiji zopet na oder naše Drame, srečno izbrano delo, tembolj, ker nas je tudi uprizoritev povsem zadovoljila.«

(France Vodnik, »Slovenec«.)

*

»Po daljšem presledku — po »Don Carlosu«, ki smo ga videli pred leti — je ljubljanska Drama s tragedijo »Kovarstvo in ljubezen« segla zopet po Schillerju, bardu človeškega svobodoljubja in dostojanstva... Vzlic zmesi svojih možnosti in nemožnosti, vzlic fantastiki in resnici inkvizicijskih dejanj absolutizma, se je Schillerjeva tragedija zopet tudi idejno približala sodobnemu človeku. Zato je treba odobriti njeno uvrstitev v tekoči repertoar.«

(—o, »Jutro«.)

*

»Schiller ima vse lastnosti genialnega dramatika, pri tem ima pa tudi nekaj svojstev slabega pisatelja, ki se z njegovo genialnostjo združujejo v mogočno, spoštovanje vzbujajočo in nesmrtno tvorbo, ki jo poznamo kot njegovo življenjsko delo.

Predvsem je genialno nezmotljiv njegov instinkt za dramatično snov. Vse njegove drame slone na življenjskih prizorih, kjer

se življenje zapleta v silovite in usodne vzle, ki so kakor ustvarjeni za dramatika. V vseh njegovih snoveh je dana prilika za uspešno delo oblikovalcu življenja, ki gleda na dogodke kot na produkt človeških moralnih moči in ki v svojem pogledu na življenje ne pozna predstave o usodi, razen kolikor je vsebovana v človeških značajih. To gledanje je bistvena lastnost resničnega dramatika, kar Schiller nedvomno je in to v najvišji stopnji.

Drugo znamenje njegove dramske genialnosti pa je njegova drobnejša obravnava snovi. Opazujte prizor za prizorom samo »Kovarstvo in ljubezen«! Noben prizor, da, noben nastop ne potече v tem delu v soglasju med osebami, ki sodelujejo. Vsako srečanje dveh, treh ali številnejših oseb je hkratu že tudi spopad in če se katero izmed njih konča s soglasjem, potem je to soglasje uspeh konflikta, pa bodisi še tako majhnega konflikta, ki se je pred vami razplel in razrešil. Iz cele vrste takih drobnih konfliktov je tu zgrajena linija velikega dramatičnega spopada, ki odloči usode vanj zamotanih ljudi. V tej gradnji je za poznavalca očitna mojstrska roka, kakršne ni čutiti drugod, kot v delih največjih dramatikov v svetovni literaturi.

Podobno gradnjo imajo Shakespearove drame in isto oblikovno načelo očituje na primer Sofoklova »Antigona«, ki je v dramskem smislu nedvoumno najvzornejše delo v klasični literaturi. V slovenski literaturi kaže sledove te Schillerjeve tehnike najočitneje »Kacijanar«, delo njegovega učenca Medveda, ki pa ni zmogel velike naloge, da bi bil namreč zgradil v njem osrednji konflikt, ki bi se kakor mogočen obok dvigal nad dogodke in jih družil v enoto.

Če pristavim k tem dvem elementom v Schillerjevi tvornosti še ostro in plastično orčevanje oseb in njih udarno govorico, sem v kratkem pokazal na genialne značilnosti njegove dramatike...«

(»Gledališki list.«)

*

Pregled dramskih

Št.	Pisatelj (prevod)	Naslov dela
1	V. E. Efimiu (B. S.)	Človek, ki je videl smrt
2	G. Cenzato (S. Samec)	Zaljubljena žena
3	Cv. Golar	Vdova Rošlinka
4	F. H. Burnett	Mali lord
5	Scheinflugova	Okence
6	Bernauer-Oesterreicher	Konto X.
7	I. Cankar	Kralj na Betajnovi
8	G. Forzano (E. Kralj)	Poročno darilo
9	Schiller	Kovarstvo in ljubezen
10	D. Nicodemi	Učiteljica
11	C. Meano (K. E.)	Večno mlada Saloma
12	E. Gregorin	Oče naš
13	Jurčič-Golia	Deseti brat
14	Pirandello (I. Šorli)	Šest oseb išče avtorja
15	Shakespeare (Župančič)	Hamlet
16	P. Golia	Snegulčica
17	H. Ibsen (B. Stupica)	Gradbenik Solnes
18	P. Golia	Princezka in pastirček
19	Cv. Golar	Ples v Trnovem
20	P. Golia	Petrčkove poslednje sanje
21	R. Alessi (D. Svetina)	Primer dr. Hirna
22	Strindberg	Oče
23	Lj. Prentner	Veliki mož
24	C. Goldoni	Mirandolina
25	J. Ogrinac	V Ljubljano jo dajmo
26	G. Gherardi (M. S.)	Jesen
27	R. Bracco (V. Bratina)	Prava ljubezen
28	E. Gregorin	V času obiskanja
29	D'Annunzio (A. Gradnik)	Jorijeva hči
30	A. Medved	Stari in mladi
31	C. G. Viola (F. K.)	Skupno življenje
32	A. Strindberg (C. Debevec)	Nevesta s krono

predstav v sezoni 1942-43

Režiser	Štev. predstav	Opomba
B. Stupica	1	Ponovitev
O. Šest	9	Ponovitev (Abonma)
Fr. Lipah	4	"
O. Šest	7	"
J. Kovič	2	"
M. Kosič	1	"
J. Kovič	4	"
O. Šest	4	"
P. Malec	4	"
J. Kovič	5	"
O. Šest	9	Novost (Ab.)
E. Gregorin	17	" "
O. Šest	19	" "
O. Šest	6	Deloma nova zasedba (Ab.)
Br. Kreft	13	" " " "
C. Debevec	8	Ponovitev
M. Vera	8	Novost (Ab.)
O. Šest	8	Ponovitev
M. Skrbinšek	16	Novost (Ab.)
O. Šest	5	Ponovitev
O. Šest	11	Novost (Ab.)
J. Kovič	6	" "
M. Skrbinšek	18	" "
J. Kovič	8	Nova zasedba (Ab.)
M. Skrbinšek	14	" " "
O. Šest	12	Novost (Ab.)
J. Kovič	10	" "
E. Gregorin	29	Ponovitev
M. Skrbinšek	7	Novost (Ab.)
M. Skrbinšek	6	" "
O. Šest	7	" "
C. Debevec	8	Ponovitev (Ab.)

Razne zgodbe

PISATELJSKA DRUŽINA.

»Pri tej družini so pa res vsi pisatelji. Hči piše pesmi, ki jih nihče noče natisniti, mati romane, ki jih nihče ne čita, sin igre, ki jih nihče noče vprizoriti...«

In oče?

»Oče piše čeke, ki jih nobena banka ne izplačuje.«

*

ZELO PREPROSTO.

Gospa: »Ančka, odnesite to kavo! Je že hladna.«

Ančka: »Ni mogoče, ravnokar je bila še popolnoma vroča.«

Gospa: »Kaj? Vi ste pokusili mojo kavo?!«

Ančka: »Ne, milostiva, samo prst sem vanjo vtaknila.«

*

POZABIL.

Sodnik: »Ali ste rekli tožitelju, da je lopov?«

Obtoženec: »Da.«

Sodnik: »Ali ste mu rekli, da je lažnik?«

Obtoženec: »Da.«

Sodnik: »Ali ste mu rekli da je tat?«

Obtoženec: »Vidite, gospod sodnik, to sem mu pa pozabil reči!«

Herausgeber: Die Intendanz des Staatstheaters in Laibach. Vorsteher: Oton Župančič. Schriftleiter: Fr. Lipah. Druck: Makso Hrovatin. — Alle in Laibach.
Izdajatelj: Uprava Državnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič.
Urednik: Fr. Lipah. Tiskarna Makso Hrovatin. — Vsi v Ljubljani.

Kovarstvo in ljubezen

Kabale und Liebäbala ed amore

ŽALOIGRA V PETIH DEJANJIH (8 SLIKAH).

FRIDRICH SCHILLER. — PREVEL: FRAN ALBRECHT.

REŽISER: PETER MALEC

Predsednik pl. Walter	• Levar
Ferdinand, njegov sin	• Jan
Dvorni maršal, pl. K.	• Peček
Lady Milfordova, kn.	• M. Danilova
Wurm, predsednikov	• Nakrst
Miller, mestni godbenik	• Gregorin
Njegova žena . . .	• P. Juvanova
Luiza, njuna hči . .	• Breclj-A. Levarjeva
Zofija, ladyna sobarica	• M. Pugljeva
Knezov komorni sluga	• Raztresen

Ljudi priči.
Po 4. godmor.

Kassa um
Blagajna ob
Cassa alle 15³⁰

16

Ende um
Konec ob
Fine alle 19.

